Interview

PROJECT VITALE FRIESE BODEM

Leren over en werken aan vitalere bodems. Dat is waar 10 bevlogen Friese tuinders van de koude grond zich voor inzetten. Dat doen zij vanuit het project Vitale Friese Bodem. Dit project is eind 2020 gestart en een initiatief van Mulder Agro, de Stichting CO2L Farming Advies en de Friese Milieu Federatie. Vanuit het project wordt bodemkennis aangereikt, bodemmonsters en plantsapmetingen afgenomen, adviezen op maat verstrekt en in de praktijk toegepast. De tuinders worden persoonlijk begeleid en delen daarnaast kennis en ervaringen in en buiten de groep.

Bodems staan wereldwijd onder druk. Duurzamer gebruik van de bodem is belangrijk en ook een aantrekkelijk perspectief. Een vitale bodem brengt veel. Een vitale bodem produceert bijvoorbeeld langer voedsel, slaat CO_2 op, bindt stikstof, houdt water vast, zorgt voor meer bodembiodiversiteit en levert een weerbaarder gewas en gezonder product op.

13 september 2021, Jinke Hesterman

Ús Hôf voorziet 180 huishoudens van voedsel met smaak

''Van monocultuur naar permacultuur is een lang traject''

''Het was zo'n groen laken als hiernaast'', schetst Michel Pauluis de uitgangssituatie van Ús Hôf in 2014. Het perceel van 1,9 ha achter hun woonboerderij in Sibrandabuorren was al wel eigendom van Michel en zijn vrouw Bregje Hamelynck, maar ze hadden het zelf niet in gebruik. Een dorpsgenoot hield er paarden of maaide er gras voor zijn melkvee, reed er mest uit en strooide er kunstmest. Vanaf het moment dat ze besloten er zelf een groentetuin, annex fruitkwekerij, te beginnen, en dan niet een gewone maar eentje volgens de principes van permacultuur én gemeenschapslandbouw,

De tuin is een divers, robuust systeem

vroegen ze de dorpsgenoot of hij om te beginnen wilde stoppen met kunstmest. Niet veel later namen ze het perceel zelf in gebruik.

''We hebben de grond een jaar lang met rust gelaten. Klaver kwam op, ridderzuring, brandnetel'', herinnert Michel Pauluis zich. ''Het tweede jaar hebben we het terrein ontgonnen: afgemaaid, gefreesd, elke 20 meter een verhoogde bosrand aangelegd, daartussen luzerne en snijrogge ingezaaid om de grond te verbeteren, en greppels en poelen gegraven. Die hebben een regelbare wateraanvoer vanuit de hoogpeilsloot, zodat we via de greppels het waterpeil in het perceel constant zo'n tachtig centimeter hoger kunnen houden dan in de polder. Alles goedgekeurd door het Wetterskip: het levert extra waterretentie en is een effectief waterslot op verdere veenoxidatie en inklinken en openscheuren van de klei. Dus minder verdroging en netto CO2-fixatie in plaats van -uitstoot. ''

Bregje Hamelynck, die haar hele loopbaan werkzaam is in tal van functies die te maken hebben met duurzaamheid, en Michel Pauluis, van oorsprong scheikundig procestechnoloog uit Delft en jarenlang

manager van duurzaamheidsprogramma's bij gemeenten, leren nog elke dag. Bregje volgde een basisopleiding permacultuur bij Taco Blom, Michel noemt zichzelf ''volledig autodidact''.
De afgelopen zeven jaar hebben ze het terrein – klei op veen - geheel naar eigen inzichten ingericht. Ze hebben

hoogteverschillen aangebracht, zodat de tuin droge plekken, natte kanten, flauwe hellingen, en steile randen heeft. Zo is er een heel divers systeem ontstaan dat van zichzelf robuust moet zijn, vertelt Michel. ''Langzaam groeit het naar iets moois toe. Na aanplanten van de vaste begroeiiing hebben we in een paar stadia telkens een stukje voor groenteteelt in gebruik genomen. . Nu telen we op een derde van het perceel groente, een derde is beplant met fruit- en notenbomen en bessenstruiken en een derde bestaat uit

paden en slootkanten.'' Ús Hôf voorziet 180 huishoudens, de koksopleiding van De Friese Poort in Sneek en twee restaurants van voedsel met smaak. Van monocultuur naar permacultuur is een lang traject dat het nodige geduld vergt. Maar de resultaten zijn er: in het begin hebben Bregje en Michel wel eens een schep in de grond gestoken en vonden ze tien of twintig wormen in vijftig gaten, nu is één gat genoeg voor de vondst van tientallen wormen, torretjes, duizendpoten en spinnetjes. 'We hebben heel veel organisch materiaal aangebracht in de vorm van compost en mulch'', verklaart Michel. ''Dat is de spaghetti voor het bodemleven. Om het nodige mengwerk in de bodem te verrichten hebben we extra wormen aangevoerd door middel van twee jaar oude paardenmest van een paar dorpen verderop. In de grond zit nu veel meer leven dan zeven jaar geleden. Er is al een mooie dikke teeltlaag ontstaan waar we bijna niets meer aan grondbewerking hoeven te doen. Alleen wat losmaken met de woelvork. Ook de onkruiddruk is daar zowat verdwenen.''

En toch treffen we Michel en Bregje allesbehalve in een juichstemming. Een bord bij de ingang van de zelfoogsttuin, waarop met de nodige humor een ''slakkensafari'' wordt aangekondigd, doet al het ergste vermoeden. Heeft elke Fries dit jaar wel van een overdaad van die slijmerige dieren in de tuin, die iets teveel mee-eten van planten, kruiden en aardbeien, bij Ús Hôf is het echt nog nooit zo erg geweest. Michel kijkt treurig naar de bleekselderij terwijl hij vertelt: ''Er waren avonden dat ik gewoon de tuin niet in ging. Ik doe 's zomers niets liever dan aan het eind van de dag nog even op blote voeten het kweekgoed water geven, maar het was niet te doen.''

''Het leven van een agro-ecologische boer gaat niet altijd over rozen. We hebben te maken met allerlei disbalansen in ons ecologisch systeem, die veel verder strekken dan de randen van onze tuinderij'', had hij via Facebook al gewaarschuwd. In de tuin is goed zichtbaar welke schade de slakken hebben aangericht. Het koppeltje van zes loopeenden dat langs de paden struint, kan deze overdaad nauwelijks aan. ''Misschien moeten we nog een paar

egels importeren'', merkt Michel op. Het probleem zit deels bovengronds, weet hij. Wie een agro-ecologische tuin beheert volgens de principes van permacultuur, laat het onkruid deels zijn gang gaan dat in het productiesysteem dienst doet als bodembedekker die de grond koel, donker en vochtig houdt. Condities waar het bodemleven goed in gedijt. Maar dat betekent ook dat de slakken heel veel plekken hebben waar ze weg kunnen kruipen, zich kunnen verzamelen en vermenigvuldigen.

Michel weet dat de slakkenplaag tijdelijk is. ''Wat gebeurt heeft een reden'', zegt hij. ''Intelligentie zit in de natuur ingebakken''. Hij herinnert zich de enorme hoeveelheden ridderzuring uit de beginperiode. Deze plant maakt lange wortels die de bodem openbreken en organisch materiaal tot onderaan de kleilaag inbrengen. Daar moet je dus met beleid mee omspringen. Grote ridderzuringplanten in de groentebedden zul wel moeten uitsteken, zegt hij. ''Maar geduld is een mooie zaak: na het derde jaar kregen we plots hulp van het zuringhaantje, dat goudgroene kevertje, zo groot als een speldekop. Met duizenden tegelijk grazen ze sindsdien dit onkruid af. ''

''Ik ben niet zo van de pillen en de poedertjes''

Is het leven boven de grond nog vol uitdagingen, in de bodem gebeurt ook van alles dat soms moeilijk te doorgronden is. Het aantal wormen, torren en spinnen is weliswaar flink toegenomen, maar twee mineralen – calcium en magnesium – zorgen voor de nodige hoofdbrekens. Het project Vitale Friese Bodem, heeft bijna bij alle deelnemers, zo ook bij Ús Hóf, tekorten aan het licht gebracht. ''Het zit wel in de

grond, maar het komt niet beschikbaar'', zegt Michel. "Het is ook een oorzaak van het slakkenprobleem: bij gebrek aan calcium en magnesium zijn planten veel vatbaarder voor vraat." Natuurlijk kan

hij calcium en magnesium toevoegen, zoals ook is geadviseerd, ''maar ik ben niet van de pillen en de poedertjes'', zegt hij. ''Ik kies liever voor een agro-ecologische oplossing. Want ik denk niet in symptomen maar in systemen. Ik zoek een groenbemester, en liefst een eetbaar gewas, dat specifieke organismen in het bodemleven voedt die op hun beurt weer de calcium en het magnesium vrijmaken voor de groente. Want zo zit echte natuur inclusieve kringlooplandbouw in elkaar.''
Voor velen zijn Michel Pauluis en Bregje Hamelynck met hun zelfoogsttuin Ús Hóf inmiddels een voorbeeld. Heel wat initiatiefnemers van vergelijkbare tuinen zijn bij hen langs geweest. Ook binnen het Netwerk Duurzame Dorpen delen ze hun kennis in de vorm van cursussen en advies. Voor beiden geldt dat ze willen aantonen dat je door de bodemkwaliteit te verbeteren uit een zelfoogsttuin een leuk inkomen kunt halen. ''Wij bouwen een voedselgemeenschap'', zegt Bregje.

''Mijn drijfveer is lekker eten. Ik ben Bourgondiër'', zegt Michel.

Groenten met ''terroir''

In een video legt Bregje Hamelynck uit wat permacultuur inhoudt. ''Het is met de natuur mee-boeren'', zegt ze. Ús Hóf staat ook voor Community Supported Agriculture. Dat wil zeggen ''We herstellen de relatie tussen boer en consument.''
De groenten van de zelfoogsttuin in Sibrandabuorren hebben ''terroir'', aldus Bregje. Een begrip uit de wereld van de wijnen. Terroir is de natuurlijke omgeving van een perceel waar de wijnranken groeien. Die omgeving – de bodem en

het klimaat - proef je terug in de wijn. Zo kun je ook proeven waar de groenten van Bregje vandaan komen. Vergt uiteraard wel enige oefening. [Klik hier om de video te bekijken.]